МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 44 (1–2015)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2015

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Подоляка А. М., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Пила В. І., д-р екон. наук, проф., Радзієвський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Сафонова В. Є., д-р екон. наук, Хачатрян Г. Е., д-р екон. наук.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Гаркуша В. С., канд. юрид. наук, доцент, Демченко С. Ф., д-р юрид. наук, Джунь В. В., д-р юрид. наук, проф., Ковальська В. В., д-р юрид. наук, ст. наук. співр., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Курко М. Н., д-р юрид. наук, доцент, Мартиненко О. А., д-р юрид. наук, проф., Муравйов К. В., канд. юрид. наук, доцент, Недюха М. П., д-р філос. наук, проф., Подоляка А. М., д-р юрид. наук, проф.,Темченко В. І., канд. юрид. наук, доцент, Христинченко Н. П., канд. юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук, проф., Ярмиш О. Н., д-р юрид. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф., Бучек А. О., д-р психол. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 11 від 24 грудня 2014 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.
М58 Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подоляка (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 44 (1–2015). — К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2015. — 266 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

Міністерством освіти і науки України збірник “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних наук (за наказом МОН України від 21.11.13 № 1609).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2015
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2015

Поліщук М. Г.
Щодо поділу правопорушень на дрібні та тяжкі в Україні та зарубіжних країнах і участі адвоката у процесі розгляду зазначених справ 136

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ 142

Сафонова В. Є.
Концепція ефективного співфінансування інноваційного потенціалу вищої освіти 142

Варениченко Л. Л., Фещенко О. Л.
Застосування моделі платіжного балансу для статистичного аналізу і прогнозування 151

Захожай В. Б., Корецька О. В.
Методика розрахунку інтегрального показника інноваційної спрямованості підприємств 158

Радзієвський О. І.
Специфіка управління національними підприємствами в умовах глобалізації 166

Бовш Л. А.
Аналіз основних аспектів розвитку готельного бізнесу в Україні в сучасних умовах 171

Грідчіна М. В., Яковлева Н. Г.
Шляхи підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств 176

Чайка Н. Г., Каштанова Т. В.
Набуття комунікативних вмінь у процесі підготовки менеджерів 180

Юсеф Н.
Определение и многогранность международных экономических отношений в условиях глобализации экономики 188

Григор'єва М. І.
Удосконалення системи управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності у бізнес-плануванні 192

Бурсов Р. В.
Багатофакторний аналіз господарської діяльності промислових підприємств 201

Колесник В. М.
Підходи до оцінки ефективності управління витратами феросплавних підприємств 208

Любас Б.
Понятийно-категориальный аппарат, используемый в процессе изучения конкурентоспособности предприятий 214

Макарчук М. П.
Унікальні конкурентні переваги для підприємств 218

Марченко С. М.
Теоретичні засади формування адаптивних логістичних систем ціноутворення в системі маркетингу підприємств сільськогосподарського машинобудування 224

Маценко Є. В.
Моделі управління розвитком національної економіки та основні підходи до їх реалізації 236

Таранець В. О.
Методи виміру та оцінки ефективності застосування організаційного ресурсу 241

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ 246

Головатый Н. Ф., Пиарска Р.
Семья и семейная политика в условиях современных трансформирующихся обществ 246

Дуднік О. О., Дуднік А. С.
Психологічні проблеми професійного самовизначення випускників шкіл-інтернатів 252

Пиарска Р.
Проблема типологии семьи и ее функционального предназначения в современных обществах: теоретико-методологический аспект 255

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 261

УДК 338.512

В. М. КОЛЕСНИК

Міжрегіональна Академія управління персоналом, Нікопольський інститут

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ФЕРОСПЛАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 44(1), с. 208–213

На основі аналізу підходів до оцінки ефективності управління витратами промислових підприємств запропоновано напрями удосконалення та адаптації, методики оцінювання ефективності управління витратами феросплавних підприємств.

Інтенсифікація економіки, підвищення її ефективності насамперед полягає в тому, щоб результати виробництва зростали швидше, ніж витрати на нього, тобто застосування у виробництві порівняно меншої кількості ресурсів для досягнення більшого результату.

Ефективний менеджмент передбачає організацію управління витратами феросплавних підприємств у різних аспектах — за технологіями (звичайні, інтенсивні тощо), центрами відповідальності, видами продукції, за відповідальними особами, що дає можливість всебічно аналізувати рівень витрат і визначати їх відповідність встановленим нормам і на цій основі розробляти власну політику управління витратами, застосовуючи ефективні методи, механізми та моделі на всіх рівнях управління [1; 7].

Багато вітчизняних та зарубіжних науковців, експертів, аналітиків та практиків приділяли увагу дослідженню як управління витратами в цілому, так і оцінки ефективності управління витратами зокрема — Ю. Цал-Цалко, А. Турило, О. Катаєв, В. Куцин, М. Гасик, О. Пасхавер, А. Філіпов, Є. Бершеда. Однак підвищення ефективності функціонування феросплавних підприємств України на фоні динамічних змін розвитку світового металургійного виробництва дають можливість не втрачати актуальності подальших досліджень цієї теми.

Витрати феросплавного підприємства формуються безпосередньо за місцями виникнення згідно з встановленими нормативами та визначаються відхилення від них у процесі виробництва. Отже, можна сказати, що на феросплавних підприємствах використовується такий метод управління витратами, як “стандарт-кост” — метод нормативного обліку і регулювання витрат, що охоплює попереднє нормування витрат за елементами та статтями, складання нормативних документів на одиницю продукції, облік нормативних витрат та відхилень від встановлених норм, аналіз відхилень.

Можемо зазначити, що оскільки діяльність структурних підрозділів (цехів) феросплавних підприємств складається із однакових операцій, які постійно повторюються, використання такого методу управління витратами є доцільним, але показники, що застосовуються при його використанні, недостатньо враховують особливості формування витрат на феросплавних підприємствах.

Різна кількість факторів, які впливають на величину витрат, мають арифметичне обчислення, зокрема ряд формул, які вираховують відхилення, що спричиняє той чи інший фактор. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність розробки системи обґрунтованих показників, на підставі яких можна оцінити вплив процесу управління витратами на ефективність промислового виробництва.

© В. М. Колесник, 2015

Можемо виділити три основні підходи до оцінки ефективності управління витратами феросплавних підприємств:

- аналіз показників рентабельності (ефективності);
- аналіз показників витратомісткості;
- аналіз показників, що характеризують співвідношення між результатом та витратами на його досягнення.

Для визначення доцільності застосування на феросплавних підприємствах підходів до оцінки ефективності управління витратами оберемо по одному методу з кожної групи (рентабельності (ефективності), витратомісткості (ресурсомісткості), співвідношення між результатом та витратами на його досягнення), об'єднаних за їх основними характеристиками, та проаналізуємо їх адаптованість до оцінки ефективності управління витратами феросплавних підприємств.

Розрахуємо ефективність управління витратами на ПАО "Нікопольський завод феросплавів" (НЗФ). НЗФ є одним із найбільших підприємств металургійного комплексу України, найбільшим феросплавним підприємством в Європі і другим у світі за обсягом виробництва марганцевих сплавів (майже 11 % світового виробництва феросплавів, 65 % всіх вироблених феросплавів в Україні) за допомогою показників ефективності (рентабельності).

У складній економічній ситуації сьогодення, коли не рідко ціна на продукцію не перевищує виробничі витрати, діяльність феросплавних підприємств не завжди приводить до отримання ними позитивного результату діяльності — прибутку. З фінансової звітності феросплавних підприємств можемо констатувати, що за останні роки на всіх феросплавних підприємствах результатами діяльності були збитки. Тому майже неможливо об'єктивно оцінити ефективність управління витратами лише за допомогою методу "результати — витрати виробництва" та показників рентабельності витрат.

З огляду на збиткові результати діяльності феросплавних підприємств, у межах нашого дослідження, доцільно оцінку ефективності управління витратами за методом "показники рентабельності витрат" провести з використанням показника "збитковість підприємства", який є одним з методів аналізу управління витратами через показники ефективності (рентабельності) витрат (табл. 1).

Показник збитковості за останні п'ять років має мінливе значення. Так, збитковість на одну гривню витрат складала від –0,22 грн у 2011 р. до –0,09 грн у 2013 р. Згідно з роз-

Таблиця 1

Оцінка ефективності управління витратами НЗФ за показниками ефективності та критеріями підвищення ефективності (вдосконалення) управління витратами

Показник		2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
$К_{зб}$ (показник збитковості)	Відношення величини збитку до суми витрат	–0,12	–0,22	–0,19	–0,09
$Е_{зб}$ (ефективність)	Відношення величини зміни збитку до величини зміни витрат	–0,07	–2,82	–0,26	–0,30
Критерії					
$Е_{зб} > 0$		< 0	< 0	< 0	< 0
$\Delta Зб_{t+1} > 0$		–415194	–1319371	+1328763	+1091533

Джерело: розраховано автором на підставі [3; 5; 7].

рахованими показниками ситуація зі збитковістю у 2013 р. на НЗФ покращується. Але, як свідчить проведений аналіз діяльності НЗФ, покращання цього показника, як і одного з критеріїв оцінки ефективності управління витратами $\Delta Зб_{t+1}$, відбулося лише за рахунок значного скорочення обсягів виробництва. Тому характеристика лише показника збитковості не дає повного розуміння рівня ефективності управління витратами. Про це свідчить також критерій оцінки ефективності управління $Е_{зб}$. За всі останні роки аналізу немає жодного періоду, щоб показник $Е_{зб}$ потрапляв у встановлені для нього межі > 0.

Таким чином, характеристика лише показника збитковості не розкриває причин (факторів), за рахунок яких спостерігається зазначена динаміка рівня ефективності управління витратами на НЗФ.

Цей метод також передбачає розрахунок кількісної та якісної складової результативного показника:

$$\Delta Зб = \Delta Зб\ (витр) + \Delta Зб\ (збит), \qquad (1)$$

у свою чергу:

$$\Delta Зб\ (витр) = (Збит_0 / В_1) - (Збит_0 / В_1), \qquad (2)$$

$$\Delta Зб\ (збит) = (Збит_1 - Збит_0) / В_1, \qquad (3)$$

де ΔЗб — показник зміни збитковості; ΔЗб (витр) — зміна збитковості за рахунок кількісної складової; ΔЗб (збит) — зміна збитковості за рахунок якісної складової; $Збит_0$ та $Збит_1$ — збитки у базовому та звітному періоді відповідно; $В_1$ — витрати звітного періоду.

Ці показники дають можливість зробити висновки — яка з зазначених складових більшою мірою потребує коригування для більш якісного управління витратами (табл. 2).

Треба зазначити, що показник збитковості завжди має від'ємне значення, тому зміна його зі знаком мінус означає збільшення збитковості, що, відповідно, є негативним для підприємства, відповідно зі знаком плюс — зменшення збитковості. Таким чином, за даними таблиці можемо зазначити, що за останні два роки загальний показник збитковості по НЗФ зменшувався, але зміни збитковості за рахунок кількісної його складової — витрат підприємства — зростали на 0,14 та 0,16 грн у 2012 та 2013 р. відповідно. До зменшення загального показника збитковості призвело лише значне покращання його якісної складової: у 2012 р. — на 0,169 грн та у 2013 р. — на 0,257 грн. Також значний вплив на збитковість підприємства має частка зміни збитків за рахунок витрат. За останні два роки вона сягала від 62 до 84 % у загальних змінах. Отже, розрахунок результативного показника та якісної й кількісної його складової також не висвітлює причин збитковості підприємства, що ще раз підкреслює необхідність реформування зазначеного підходу до оцінки управління витратами та впровадження додаткових, більш розширених показників ефективності управління витратами.

У структурі витрат феросплавних підприємств понад 60 % належить матеріальним

Таблиця 2

Оцінка ефективності управління витратами НЗФ через розрахунок результативного показника

Показник	Вид показника	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
ΔЗб (зміна збитковості) в т. ч. за рахунок	результативний	+0,04	–0,1	+0,03	+0,1
ΔЗб (витр) (зміни витрат)	кількісний	+0,076	+0,005	–0,140	–0,160
ΔЗб (зб) (зміни збитків)	якісний	–0,033	–0,102	+0,169	+0,257
Зміна збитків % в т. ч.					
dΔЗбитків (доля зміни за рахунок витрат)	кількісний		4,2	84,1	62,7
dΔЗбитків (доля зміни за рахунок збитковості)	якісний		95,8	13,9	37,3

Розраховано автором на підставі [4; 5; 6].

витратам. Тому, на нашу думку, необхідно також проаналізувати доцільність застосування підходу оцінки ефективності управління витратами у виробничому процесі з використанням групи показників витратомісткості. Проведемо необхідні розрахунки у табл. 3.

Через те що узагальнені показники матеріаломісткості не відображають у повному обсязі процеси формування матеріальних витрат, для повноти та системності аналізу буде доцільним застосовувати показники як у грошових, так і в натуральних вимірниках.

З даних таблиці можемо зазначити, що обсяги виробництва у 2012 р. порівняно з 2011 р. зменшилися на 20,5 % у грошовому вимірі на фоні зниження на 16,1 % у натуральному вимірі. При цьому матеріальні витрати у грошовому вимірі зменшилися на 16,4 %. Зменшення обсягів виробництва у грошовому вимірі перевищує на 4,1 % (або в 1,25 разів) зменшення обсягів виробництва у натуральному вимірі. При цьому матеріаломісткість продукції збільшується на 4,9 %, а такий важливий для виробництва показник, як матеріаловіддача зменшується. Порівняння останніх двох років (2012–2013) свідчить про продовження скорочення обсягів виробництва як у грошовій (на 33 %), так і в натуральній формі (на 30,2 %). Скорочення матеріальних витрат у цьому періоді на 48,8 % призводить до зменшення матеріаломісткості продукції та підвищенню матеріаловіддачі. Це ще раз підкреслює необхідність вдосконалення методу управління витратами, який буде враховувати можливість зменшення матеріальних витрат та ефективність цих змін для управління витратами феросплавних підприємств.

З урахуванням того, що матеріальні витрати феросплавного виробництва охоплюють найбільшу частину загальних витрат, вважаємо доцільним подальший розподіл узагальнених показників на проміжні, окремі елементи матеріальних витрат стосовно вартості валової продукції.

Важливим підходом до аналізу управління витратами промислового підприємства є підхід через “показники, що характеризують співвідношення між результатом та витратами на його досягнення”. Але провести аналіз за даними показниками у промисловості стає можливим вже після отримання конкретних результатів запропонованих в управлінні витратами інноваційних змін. Але не кожна зміна у процесі управління витратами має включати в себе інноваційні введення. Це можна

Таблиця 3

Оцінка ефективності формування витрат НЗФ на основі критерію використання матеріальних ресурсів

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	Відносне відхилення	
				2012 від 2011 р.	2013 від 2012 р.
Обсяги виробництва продукції тис. грн.	6247323	4968852	3330538	–20,5	–33,0
Фіз.од (тис. тон)	661639	555330	387358	–16,1	–30,2
Матеріальні витрати, тис. грн	7652459	6395878	3272779	–16,4	–48,8
Матеріаломісткість (грошова форм)	1,23	1,29	0,98	+4,9	–24,0
Натуральна форма	11,57	11,52	8,45	–0,04	–26,6
Матеріаловіддача	0,82	0,78	1,02	–4,9	+30,8
Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат				1,25	0,68

Розраховано автором на підставі [5; 8].

визнати основним недоліком цього методу тому, що не завжди розраховані заздалегідь показники змін призводять до очікуваного результату.

Розглянуті методи відбивають результат управління витратами в цілому, але не повною мірою характеризують ефективність і якість управління витратами за окремими економічними ресурсами: трудовими, виробничими, матеріальними. Для цього необхідне впровадження додаткових показників, які й повинні додатися до існуючих методів оцінки управління витратами феросплавного підприємства [9].

Загалом кожен із розглянутих методів має як свої переваги, так і недоліки (табл. 4).

Таблиця 4

Аналіз підходів до оцінки ефективності управління витратами

Підхід	Переваги	Недоліки
Підхід через показники ефективності	– простота та своєчасність отримання необхідної інформації; – виділення та аналіз якісної та кількісної складової; – можливість оцінки кожної складової	– не визначає фактор, за рахунок якого відбулися зміни; – потребує застосування більш розширених показників
Підхід через показники витратомісткості	– враховують значну матеріаломісткість галузі; – характеризують ефективність управління основною складовою витрат феросплавних підприємств; – можливість дослідити динаміку показників матеріаломісткості	– необхідність розділення узагальнених показників на проміжні; – необхідність пошуку джерел для зниження матеріаломісткості
Підхід через показники співвідношення між результатом та витратами на його досягнення	– показує фактичну економію витрат у період після прийняття інноваційних змін; – показує зміни від зміни ціни матеріалу (у разі застосування дешевшого замінника) або нового способу оброблення матеріалу	– необхідність впровадження змін у виробничі процеси; – можливість оцінити ефективність управління витратами лише після повного впровадження інновацій

Джерело: розроблено автором на підставі [2; 3; 8].

Таким чином, для вдосконалення методики оцінки ефективності управління витратами феросплавних підприємств необхідно:

- застосування розподілу узагальнених показників на проміжні, які детально характеризуватимуть усі складові витрат;
- орієнтація управління витратами на пошук та аналіз (визначення місця) потенційної сировини, в ролі якої, з урахуванням специфіки феросплавного виробництва, може використовуватися власний відвальний матеріал;
- врахування впливу часткової заміни основної сировини у процесі розрахунку рівня ефективності управління витратами феросплавних підприємств.

Література

1. *Крушельницька О. В.* Удосконалення системи управління витратами на підприємствах / О. В. Крушельницька // Вісник ЖДТУ. — 2013. — №1(51). — С. 107–115.

2. *Турило А. М.* Управління витратами підприємства: Навч. посіб. / А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило. — К.: Центр учбової л-ри, 2006. — 120 с.

3. *Цал-Цалко Ю. С.* Витрати підприємства / Ю. С. Цал-Цалко. — К.: ЦУЛ, 2002. — 656 с.

4. *Головач Н. А.* Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: Навч. посіб. / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. — К.: Вид-во КНЕУ, 2005. — 333 с.

5. *Матеріали* Smida — Бази даних. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://smida.gov.ua/

6. *Офіційний* сайт Державної служби статистики України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

7. *Офіційний* сайт Головного управління статистики у Запорізькій області. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zp.ukrstat.gov.ua/

8. *Череп А. В.* Економічний аналіз: Навч. посіб. / А. В. Череп. — К.: Кондор, 2005. — 160 с.

9. *Перевозчикова Н. О.* Підхід до комплексної оцінки ефективності управління витратами коксохімічного підприємства / Н. О. Перевозчикова // Науч. труды. — 2011. — № 29–2. — С. 151–157.

Особлива увага в управлінні витратами феросплавних підприємств зосереджена на плануванні та нормуванні витрат. Виявлено, що планування на феросплавних підприємствах здійснюється за старою системою, сутністю якої є рівень досягнення планових показників, але при цьому не враховуються такі важливі складові всього виробничого процесу, як можливість скорочення витрат за рахунок використання потенційної сировини (відходів власного виробництва).

Особенное внимание в управлении затратами ферросплавных предприятий сосредоточено на планировании и нормировании затрат. Обнаружено, что на ферросплавных предприятиях планирование осуществляется на основании старой системы, сущностью которой является уровень достижения плановых показателей, но при этом не учитываются такие важные составные всего производственного процесса, как возможность сокращения затрат за счет использования потенциального сырья (отходов собственного производства).

The special attention in the management of ferro-alloy enterprises charges is concentrated on planning and setting of norms of charges. It is discovered that on the ferro-alloy enterprises of planning is carried out on the basis of the old system essence of which is a level of achievement of the planned indexes, but, such important component parts of all production process are not taken into account here, as possibility of cutback of spending due to the use of potential raw material (wastes of own production).

Надійшла 1 грудня 2014 р.